

УДК 331.52-053.6

Назарова Г.В., Касьмін Д.С.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РИНКУ ПРАЦІ МОЛОДІ НА ЗАСАДАХ МОНІТОРИНГУ

Проведено аналіз соціально-економічних проблем ринку праці молоді на національному та регіональному рівнях та визначено, що існуючі протиріччя призводять до диспропорцій за окремими показниками стану ринку праці молоді та погіршення показників соціально-економічного розвитку. Розглянуто роль та функції центральних органів виконавчої влади, визначено певне дублювання функцій у сфері сприяння зайнятості. Запропонована схема моніторингу соціально-економічного розвитку ринку праці молоді, яка сприяє підвищенню ефективності діяльності інститутів ринку праці молоді та ефективності розвитку молодіжної зайнятості.

Ключові слова: ринок праці молоді, попит, пропозиція, соціально-трудова відносина, моніторинг

Постановка проблеми. В процесі глобалізації, євроінтеграції, переходу України до ринкових відносин виникає багато складних проблем, що вимагають вирішення за рахунок їх теоретичного аналізу. Одними із важливих питань є регулювання соціально-трудова відносин на ринку праці молоді, забезпечення продуктивної зайнятості з метою досягнення найбільш повного використання людських ресурсів суспільства. На даний момент виникає проблема пошуку нових концептуальних підходів до регулювання соціально-економічних процесів, оскільки зайнятість в умовах конкурентного середовища слід розглядати не лише з позицій ефективного використання виробничого ресурсу, що є чинником економічного зростання, але й з позицій створення основи для соціальної стабільності та гармонійного розвитку суспільства в цілому. За цих умов виникає необхідність переоцінити проблеми формування, розвитку та державного регулювання ринку праці молоді як найважливішого та найскладнішого інституту економіки, так як він враховує не лише інтереси працівників та роботодавців, а й віддзеркалює соціально-економічні, політичні, демографічні та інші процеси, що відбуваються у суспільстві, з одного боку, та впливає на соціально-економічний розвиток, визначає ефективність економіки, її конкурентоспроможність, добробут населення, з іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагому роль в осмисленні еволюції наукових поглядів на проблеми розвитку ринку праці відіграють напрацювання сучасних економістів, зокрема: Д. Богині [1], В. Герасимчука, О. Грішнєвої [2], Е. Лібанової [3], В. Онікієнка [4], Ю. Маршавіна [5].

Дослідженням сучасних теоретико-методичних аспектів проблем ринку праці молоді та

соціально-трудова відносин молоді займаються такі вчені, як: Л. Гриневич [6], А. Колот [7], М. Хмельярчук [8] та інші. Аналіз літературних джерел довів, що проблеми оцінки та розвитку ринку праці молоді потребують подальшого дослідження, існує необхідність конкретизації заходів щодо моніторингу тенденцій та рівномірності сегментарного розвитку ринку праці молоді.

Формулювання цілі статті. Метою дослідження є формування теоретико-методичного забезпечення розвитку ринку праці молоді на засадах моніторингу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення розвитку ринку праці молоді потребує належного функціонування організаційно-економічного механізму управління ринком праці, який на сьогоднішній день не функціонує ефективно, про що свідчать основні соціально-економічні показники розвитку країни та більшості регіонів України. В умовах трансформаційних перетворень та інноваційного розвитку соціально-економічний рівень має забезпечуватися розвинутим організаційно-економічним механізмом управління, який би, зважаючи на динамічні зміни сучасного економічного становища та зростаючі соціальні диспропорції, давав змогу розробляти заходи з усунення негативних проявів та посилював вдалі заходи сприяння розвитку соціально-економічних умов функціонування ринку праці молоді.

Удосконалення організаційно-економічного механізму управління ринком праці, а в особливості ринку праці молоді, передбачає розроблення заходів, спрямованих на більш ефективне використання наявних ресурсів та залучення нових, в умовах інтенсифікації, позитивних процесів задля забезпечення соціально-економічного зростання та підвищення рівня зайнятості. Важливу роль при цьому мають відігравати розробка та реалізація цільових програм розвитку.

Соціально-економічні програми розвитку України в найближчий та віддалені періоди передбачають підвищення конкурентоспроможності насамперед регіонів та вирівнювання їх соціально-економічних показників та показників інвестиційної привабливості [2, с. 50]. Одним з

© Назарова Галина Валентинівна, д.е.н., проф., зав. каф. управління персоналом та економіки праці Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, e-mail: gnazarova@i.ua

Касьмін Денис Сергійович, викл. каф. управління персоналом та економіки праці Харківського національного економічного університету ім. Семена Кузнеця, e-mail: denys.kasmin@hneu.net

основних таких заходів держави щодо економіки своїх регіонів є розробка та впровадження «Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», затвердженої 6 серпня 2014 р. постановою Кабінету Міністрів України №385 [9]. Це дало поштовх багатьом регіонам щодо розробки власних програм соціально-економічного розвитку на віддалений період. Метою підготовки цього документа є визначення шляхів та створення умов для підвищення конкурентоспроможності регіонів на основі визначення ключових проблем і пріоритетів їх економічного та соціального розвитку, а також узгодження регіональних особливостей регулювання ринку праці на період до 2015 р.

Поряд з аналізом соціально-економічних проблем ринку праці молоді і низькою інвестиційною привабливістю регіонів, як можливостями створення нових робочих місць та пошуків шляхів поліпшення соціально-економічної ситуації в області, в цій та інших стратегіях практично не розглядають організаційно-економічні підходи як цілісні системи управління реалізацією заходів та формування стимулів соціально-економічного прогресу на ринку праці. Розгляд проблем окремих галузей промисловості та соціальних сфер життя, які формують попит та пропозицію на ринку праці, не надає можливості сформулювати цілісну картину та розробити першочергові заходи, спрямовані на загальне підвищення конкурентоспроможності молоді на ринку праці та ефективного рівня зайнятості. А це, в свою чергу, значно впливає на рівень соціалізації молоді на ринку праці та подальшої професіоналізації, оскільки на рівні індивіда або сім'ї формується певне ставлення до процесів, що здійснюються.

Неузгодженість окремих складових соціально-економічного розвитку на рівні галузі або регіону призводить до диспропорцій за окремими показниками стану ринку праці молоді та показників соціально-економічного розвитку, а іноді до загострення соціальних проблем, до стримування сталого і збалансованого відтворення людського капіталу. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба у розробці та обґрунтуванні теоретико-методичного забезпечення розвитку ринку праці молоді на засадах моніторингу.

Центральні органи виконавчої влади оформлені як універсальні одиниці державного управління. При такому механізмі управління орган виконавчої влади контролює своєю діяльністю весь адміністративний процес: від визначення норм до здійснення контролю щодо їх виконання. Так, наприклад, проведений аналіз функцій інститутів забезпечення зайнятості населення дозволив зробити висновок про те, що деякі з них є у функціональних обов'язках різних інститутів та дублюються, що свідчить про недостатню ефективність організації їх діяльності [10].

Існує певний перелік функцій, за яким відбувається неконфліктне співвідношення вказаних типів діяльності, а саме: забезпечення реалізації державної політики зайнятості, забезпечення прав громадян на працю та дотримання норм законодавства. Певне дублювання цих функцій є природним і, навіть, необхідним. Однак інколи виконання певних функцій кількома інститутами призводить до безвідповідальності. Тому доцільним було б встановити більш жорсткий контроль щодо закріплення окремих функцій відповідно до типу органу та забезпечити таке співвідношення типів функцій, яке б не продукувало конфлікт інтересів у діяльності органів забезпечення зайнятості. Серед функцій, які не повинні дублюватися, можна виділити такі: визначення напрямів та обсягів професійного навчання з урахуванням потреб ринку; призначення та виплата соціальної допомоги, компенсацій та інших соціальних виплат, встановлених законодавством тощо.

Таким чином, забезпечення розвитку ринку праці молоді на засадах моніторингу дозволить отримати синергійний ефект від: сумісного формування інститутами програм з вирішення найбільш важливих проблем зайнятості молоді; формування загальних методичних підходів до узгодження політики зайнятості регіонів за територіальними, галузевими та функціональними напрямками; розробки пропозицій з раціонального розміщення виробничих сил в регіоні, створення спільних міжрегіональних структур сприяння зайнятості; обміну досвідом регіонів щодо питань зайнятості молоді; об'єднання інтелектуальних можливостей та наукових досліджень для вирішення проблем забезпечення розвитку ринку праці молоді; організації інформаційного забезпечення.

Тобто, моніторинг стану ринку праці молоді – це необхідний елемент регіональної та державної політики зайнятості молоді при побудові та реалізації якого виникає велика кількість проблем у силу недосконалості організаційно-економічного механізму управління ринком праці. Для виділення основних напрямів, за якими здійснюється моніторинг ринку праці молоді нами запропоновано складові частини концептуальної схеми моніторингу соціально-економічного розвитку ринку праці молоді (на рис. 1).

Першим напрямом є гармонізація політики соціального розвитку, політики зайнятості та економічної політики як на національному, так і регіональних рівнях, їх цілей і завдань. Цей напрям є реалізацією правового, адміністративного та економічного механізмів гармонізації цілей і завдань управління ринком праці з метою передбачення: погіршення якості життя населення; погіршення фінансово-економічного стану та соціального стану.

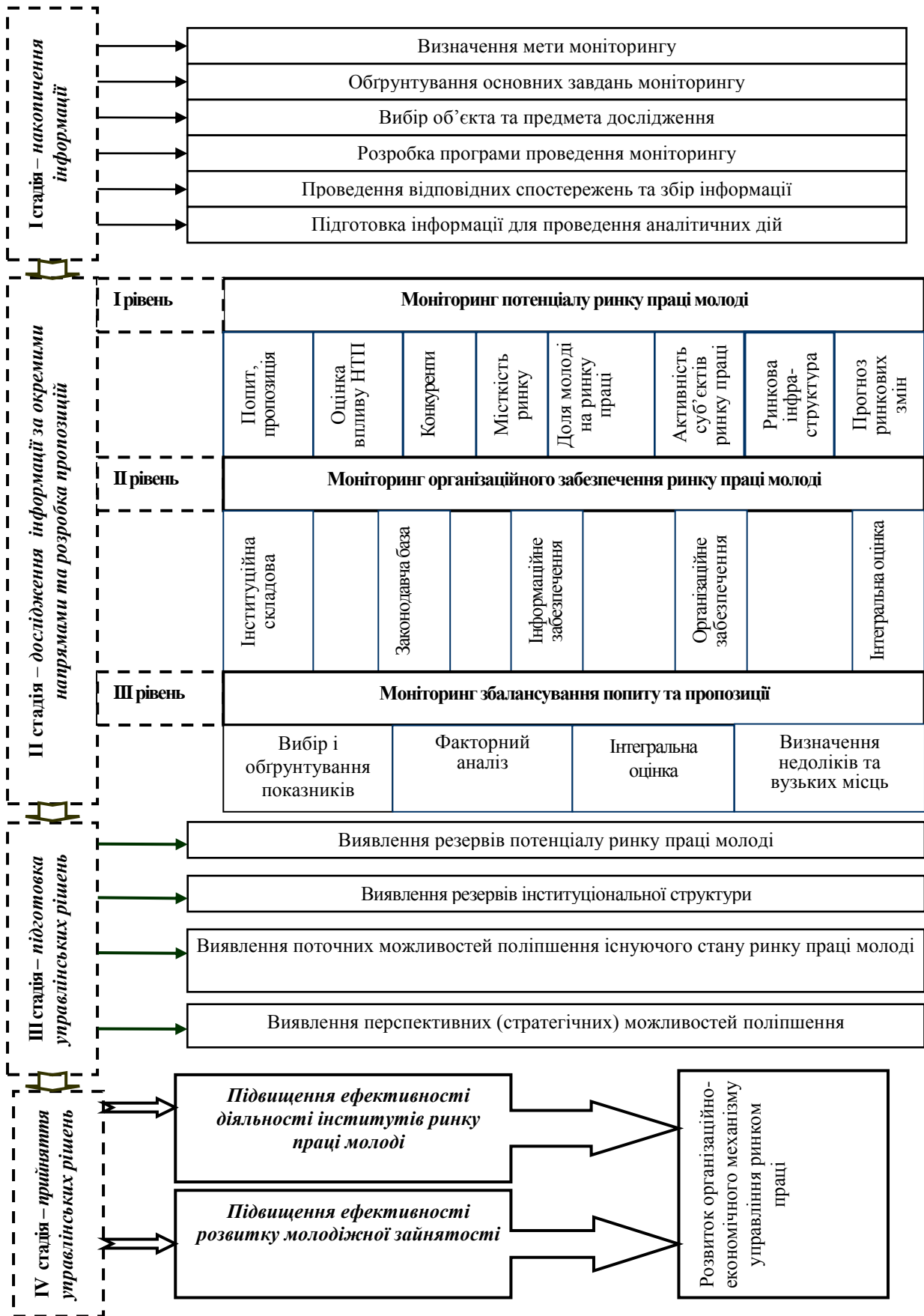

Рис. 1. Схема моніторингу соціально-економічного розвитку ринку праці молоді (складено на основі узагальнення [2, 3, 5, 10])

Таким чином, при організаційному забезпеченні розвитку ринку праці молоді необхідно попередити усі можливі збитки та ризики. З іншого боку, грамотне управління може принести певні види ефектів. Тому гармонізація концепцій, національних та регіональних програм із забезпечення розвитку ринку праці є необхідною.

Другим напрямом є гармонізація механізмів реалізації політик, які були зазначені у першому напрямі, відмінністю є те, що цей напрям встановлює нормативно-законодавчий порядок суб'єктів ринку праці та їх співпраці на усіх рівнях.

Третій напрям стосується узгодження організаційних процедур шляхом створення спільних органів управління (відділи, управління); виділення провідного органу – коли деякі органи управління здатні виконувати функції, не доступні іншим. Це дозволить зняти напругу на ринку та забезпечити збалансованість між попитом та пропозицією робочої сили як на мезо-, так і на макrorівні за рахунок поглиблення економічної самостійності регіонів, що розкриває значні перспективи для ефективного регулювання ринку праці молоді.

Четвертий напрям полягає у інформаційному і кадровому забезпеченні. Передусім, це створення єдиних баз даних споживачів інформації, джерел інформації щодо резервів трудового потенціалу

ринку праці молоді та інституціональної структури, спільна діяльність з підготовки та підвищення кваліфікації суб'єктів ринку праці, обмін досвідом.

За кожен напрям відповідальні певні рівні державної влади, причому взаємодія проходить як вертикально, так і горизонтально, із застосуванням різних груп інструментів та з дотриманням певних принципів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розв'язання проблеми забезпечення розвитку ринку праці молоді передбачає вирішення цілого комплексу завдань, але у сучасних економічних умовах виникають суперечності стосовно розвитку соціально-трудова сфери, у центрі якої має стояти людина з її інтересами, потребами та проблемами, розв'язання яких вона має забезпечити через інститути соціально-трудова спрямування та відносини, що формуються в процесі їх функціонування. Негативним є те, що держава поступово відходить від підтримки оптимізації відносин між суб'єктами ринку праці. Основою для здійснення подальших досліджень є упорядкування соціально-трудова відносин відповідно до принципів соціального партнерства та розвитку таких аспектів соціалізації відносин у сфері праці, як: суб'єктивний, об'єктивний, моральний та інституціональний.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати / Д.П. Богиня, Г.Т. Куликов, В.М. Шамота та ін. – К. : Ін-т економіки НАНУ, 2001. – 300 с.
2. Грішнова О.А. Молоді спеціалісти на ринку праці: проблеми конкурентоспроможності та працевлаштування / О.А. Грішнова, А.Є. Самарцева // *Економіка и управление*. – 2013. – № 2. – С. 49 – 54.
3. Лібанова Е.М. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / Е.М. Лібанова. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 248 с.
4. Онікієнко В.В. Молодіжний ринок праці України: проблеми та шляхи вирішення / В.В. Онікієнко, Л.Г. Ткаченко. – К., 2003. – 160 с
5. Маршавін Ю.М. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу : [монографія] / Ю.М. Маршавін. – К. : Альтерпрес, 2011. – 397 с.
6. Grynevych L. Structural changes in economy and the labor market: European Union and Ukraine / L.Grynevych, O.Zirko // *Економічний часопис-XXI*. – 2014. – № 3-4(1). – С. 16 – 19. – Режим доступу: http://soskin.info/userfiles/file/2014/3-4_2014/1/Grynevych_Zirko.pdf
7. Колот А.М. Соціально-трудова відносини: теорія і практика регулювання: монографія / А.М. Колот. – К. : КНЕУ, 2003. – 230 с.
8. Хмелярчук М.І. Зайнятість і соціальний захист молоді : монографія / М.І. Хмелярчук. – Львів, 2003. – 126 с.
9. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
10. Гончарова С.Ю. Аналіз інституційного середовища вітчизняного ринку праці/ С.Ю. Гончарова, Ю.В. Осадча [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/4735>

REFERENCES

1. Bohynia D.P., Kulykov H.T., Shamota V.M. (2001). *Sotsialno-ekonomichniy mekhanizm rehulivannia rynku pratsi ta zarobitnoi platy* [Socio-economic mechanism of regulation of the labor market and wages]. Kyiv: In-t ekonomiky NANU [in Ukrainian].
2. Hrishnova O.A., Samartseva A.Ie. (2013). *Molodi spetsialisty na rynku pratsi: problemy konkurentospromozhnosti ta pratsevlashtuvannia* [Young professionals in the labor market, competitiveness and employment issues]. *Ekonomika i upravlenie – Economics and Management*, 2, 49-54 [in Ukrainian].

3. Libanova E.M. (2010). Molod ta molodizhna polityka v Ukraini: sotsialno-demohrafichni aspekty [Youth and youth policy in Ukraine: socio-demographic aspects]. Kyiv: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
4. Onikiienko V.V., Tkachenko L.H. (2003). Molodizhnyi rynek pratsi Ukrainy: problemy ta shliakhy vyrishennia [Youth labor market in Ukraine: problems and solutions]. Kyiv: Rada po vyvchenniu produktyvnykh syl Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
5. Marshavin Iu.M. (2011). Rehuliuвання ринку прати України: теорія і практика системного підходу [Labor market regulation Ukraine: theory and practice systematic approach]. Kyiv: Alterpres [in Ukrainian].
6. Grynevych L., Zirko O. (2014) Structural changes in economy and the labor market: European Union and Ukraine *Ekonomichnyi chasopys-XXI – Economic Annals*, 1, 16-19 [in Ukrainian].
7. Kolot A.M. (2003). Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia i praktyka rehuliuвання [Social and labor relations: theory and practice regulation]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
8. Khmeliarchuk M.I. (2003). Zainiatist i sotsialnyi zakhyst molodi [Employment and social protection of young people]. Lviv: NAN Ukrainy. In-t rehion. doslidzhen [in Ukrainian].
9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku» vid 6 serpnia 2014 r. [Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of State Strategy of Regional Development 2020» from August 6 2014, № 385]. zakon4.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].
10. Honcharova S.Iu., Osadcha V. (2011). Analiz instytutsiinoho seredovyshcha vitchyznianoho rynku pratsi [Analysis of the institutional environment of the domestic labor market]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho un-tu ekonomiky i torhivli – Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade*, 4, 63-67 [in Ukrainian].